

هدیه‌ای برای خوانندگان رشد آموزش ابتدایی؛

۱ کتاب در ۸ شماره

نوآوری در یادگیری با تکالیف درسی خلاق

راهنمایی برای آموزگاران، پدران و مادران

براساس نوشته‌ای از: نانسی پائولو
ترجمه‌ی: زری آقاجانی
مطالعه‌ی تطبیقی و آماده‌سازی: رشد آموزش ابتدایی

سرآغاز

است. تصاویر کتاب نیز کار خانم مارگریت اسکات^۳ است. شماره‌ی ISBN کتاب ۲-۰۴۹۴۳۶-۱۶-۰ است که پس از تألیف اولیه در فوریه‌ی ۱۹۹۸، در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۷ مجدداً ویرایش شده است. ما نیز همین متن را در اختیار داشته‌ایم. محتوایی از این کتاب که آن را برای خوانندگان رشد آموزش ابتدایی برگزیده‌ایم، قدری با متن اصلی آن متفاوت است. در واقع، ما تلفیقی از ترجمه، پژوهش و تألیف را مدنظر داشته‌ایم. شیوه‌ی کار بدین صورت بود که ابتدا متن کتاب با دقت تمام از زبان انگلیسی ترجمه شد. زحمت اصلی ترجمه به عهده‌ی خانم زری آقاجانی بود. سپس براساس متن ترجمه شده، مطالعات تطبیقی ویژه‌ی توسط مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی صورت

مجموعه‌ای که پیش رو دارید، از سلسله کتاب‌های «هدایت دانش‌آموزان به سوی موفقیت» انتخاب شده است. این مجموعه به نشانی اینترنتی <http://www.Learnstudy skills.com> قابل دسترسی است و نوشته‌ی تحقیقی «با تکالیف درسی به دانش‌آموزان خود کمک کنید» که در این کتاب، محتوای تغییر یافته‌ی آن را با عنوان «نوآوری در یادگیری با تکالیف درسی خلاق» برای خوانندگان ایرانی ارائه کرده‌ایم، از سوی واحد آموزش «اداره‌ی تحقیقات آموزشی و توسعه‌ی ایالات متحده‌ی آمریکا» با نشانی عمومی <http://www.ed.gov/pubs/Helpingstudents/...> در اینترنت قرار داده شده است. نانسی پائولو^۱ نویسنده‌ی کتاب و لیندا داربی^۲ ویراستار آن

پذیرفت و مطابق با ویژگی‌های نظام آموزشی ایران، واقعیت‌ها و مثال‌هایی برای موارد ذکر شده در متن خارجی فراهم آمد و نکاتی که با روش‌های آموزشی رایج در ایران منافات داشتند، کنار گذاشته شدند. آن‌گاه براساس متن اصلی و تجربه‌های جمع‌آوری شده، کتاب جدیدی برای خوانندگان ایرانی تألیف شد. از این‌روست که بر پیشانی مطلب، از عبارت «ترجمه، مطالعه‌ی تطبیقی و آماده‌سازی» استفاده کرده‌ایم. هم‌چنین سعی ما بر این بود از ارائه‌ی مطالب مشابهی که در کتاب‌های معتبر ترجمه و تألیف شده به زبان فارسی درباره‌ی «تکلیف» وجود دارند، خودداری کنیم.

با تغییراتی که در نظام ارزش‌یابی از آموخته‌های دانش‌آموزان

در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی پدید آمده و اهمیتی که آیین‌نامه‌ی امتحانات جدید برای «تکلیف درسی و فعالیت‌های خارج از کلاس فراگیرندگان» قائل شده است، به‌نظر می‌رسد مطالب مندرج در این کتاب، می‌تواند راهنمای مناسبی برای پدران، مادران و معلمان باشد و تکالیف ارائه شده توسط معلمان برای فراگیرندگان، نه از سر مکلف ساختن اجباری آن‌ها، بلکه در ایجاد لذت و عشق و علاقه به یادگیری در میان دانش‌آموزان مؤثر باشد.

اگر بخواهیم، کودکان و نوجوانان ایرانی نیز می‌توانند «مشق» بدون «اشک» را تجربه کنند. به‌طور قطع از رهگذر انجام

تکالیف پویا و خلاق، و کنار سایر برنامه‌هایی که برای تربیت آن‌ها به کار می‌گیریم، توانمندی آن‌ها در رویارویی با جهان در حال تغییر، افزایش خواهد یافت و شهروندانی فهیم فراروی ما خواهند بود.

مطالب اصلی این کتاب را در هشت شماره از رشد آموزش ابتدایی، به شما خوانندگان گرامی ارائه خواهیم کرد و امیدواریم این هدیه‌ی ما را بپذیرید.

پیش‌گفتار

تکالیف درسی بسیار متنوع هستند و می‌توان آن‌ها را به گونه‌ای متفاوت برای دانش‌آموزان طرح کرد. برخی

از معلمان، تکالیف درسی را به گونه‌ای طرح می‌کنند که یادگیری فراگیرندگان را با لذت توأم می‌سازد. ولی بعضی دیگر، تکالیف درسی را نوعی فعالیت عادی می‌پندارند که با انجام آن‌ها، دانش‌آموزان روی مسائل مهم و نکات اصلی درس، تمرین و تمرکز بیش‌تری می‌کنند و هدف از این کار آن است که در آن درس، تسلط بهتری پیدا کنند. متأسفانه انواع اغلب تکالیف درسی که از کوچک‌ترین خلاقیتی بی‌بهره‌اند، فقط «مشغله‌ای» هستند که معلمان برای دانش‌آموزان خود می‌تراشند و هدف آموزشی خاصی در آن‌ها نهفته نشده است. دانش‌آموزان با انجام این تکالیف دلسرد می‌شوند و لذت و ارزش یادگیری را احساس نمی‌کنند. حتی به این نتیجه می‌رسند که معلمانشان نیز به آن‌ها اهمیت نمی‌دهند و آن‌طور که باید، درکشان نمی‌کنند. همین امر، موجب وارد شدن لطمه به مراحل تعلیم و تربیتی آنان می‌شود.

بنابر دلایلی، از دیرباز از تکالیف درسی به‌عنوان نقطه‌ی اتکایی در آموزش و پرورش کشورهای جهان از جمله آمریکا نام برده شده است.^۴ یکی از آن دلایل این است که با انجام تکالیف درسی، زمان یادگیری افزایش می‌یابد و کودکانی که وقت بیش‌تری را به انجام تکالیف اختصاص می‌دهند، به‌طور متوسط در مدرسه نیز شاگردان بهتری هستند.

کارول^۵، از روان‌شناسان پیرو بلوم^۶، در بحث یادگیری کامل، استعداد را چنین تعریف می‌کند: «استعداد، مدت زمانی است که برای یادگیری کامل موضوعی لازم است.» وی استعداد را با طول زمان متناسب می‌داند و می‌گوید، اگر بتوانیم شرایطی فراهم آوریم که زمان آموزش برای افرادی که ظاهراً کم‌استعداد هستند و در واقع زمان بیش‌تری را برای یادگیری می‌طلبند، افزایش یابد، حتی امکان این‌که آنان هم به یادگیری کامل دست یابند، وجود خواهد داشت. عده‌ای معتقدند، برای رساندن دانش‌آموزان به مرز یادگیری کامل، می‌توان از تکالیف درسی نیز استفاده کرد. ولی با متفاوت بودن دانش‌آموزان از لحاظ ویژگی‌های فردی که نمی‌توان برای همه‌ی آن‌ها تکلیف یکسان و همگنی را

ارائه کرد و نیز سایر مشکلات، چه باید کرد؟ معلمان چگونه می‌توانند بر مشکلات ناشی از تکالیف درسی و اضطرابی که از طریق انجام تکالیف به شاگردان منتقل می‌شود، غلبه کنند؟

نظراتی که در این کتاب ارائه می‌شوند، بر مبنای تحقیقات معتبر آموزشی داخلی و خارجی تدوین شده‌اند و اطلاعات ارائه شده از بهترین و مجرب‌ترین معلمان نیز، به شکلی کارشناسی شده در کتاب درج شده است. در حین مطالعه‌ی این کتاب، به برخی عقاید آشنای قدیمی نیز برخورد خواهید خورد. اما ممکن است به نکات و موارد خلاقانه‌ی جدیدی نیز دست یابید که برای روش تدریس معلمان مناسب باشد و به کار شما پدران و مادران نیز بیاید.

دانش‌آموزان، معلمان، والدین و معلمان خصوصی، همگی نقش حیاتی و مهمی را در مراحل انجام تکالیف درسی برعهده دارند. بیایید با پر محتوا و غنی ساختن و هرچه مفیدتر کردن تکالیف درسی برای دانش‌آموزان و ایجاد شرایط مناسب برای پرورش خلاقیت فراگیرندگان، در رشد بهینه‌ی نسل آینده‌ی خود بکوشیم.

۱. تکالیف درسی، دردسری بزرگ برای معلمان

معلمان، همواره از مشکل بودن تکالیف درسی در همه‌ی ابعاد آن سخن گفته‌اند. خانم نانسى پائولو، در متن اصلی «با تکالیف درسی به دانش‌آموزان خود کمک کنید»، نمونه‌هایی را از دیدگاه‌های چند معلم و چالش‌های گروه‌های معلمی، ذکر کرده است. ما هم در حین مطالعات تطبیقی، به چنین مواردی برخوردیم. چند مورد از این نظرات را می‌آوریم:

* خانم الینور دیزنبوروک^۷، آموزگار کلاس ششم ابتدایی در درس‌های اجتماعی و قرائت در ایالت ویرجینیا می‌گوید: «مشق شب، از بزرگ‌ترین مشکلات و دردسرهایی است که بعد از دو دهه تدریس، هنوز با آن روبه‌رو هستیم.»

* خانم مینو طاهری، آموزگار کلاس اول ابتدایی در یکی از مناطق شمالی تهران که کلاس‌های پرجنب‌وجوشی دارد، در این باره می‌گوید: «چون کودکان باهم متفاوت‌اند و ویژگی‌های فردی هر یک و استعداد و علاقه‌ای که به یک درس و یا هنر خاص دارند، گوناگون است، سخت‌ترین زمان تدریس من هنگامی است که می‌خواهم برای این کودکان تکالیف تعیین کنم. به راستی من چگونه باید عمل کنم؟»

* برای بسیاری از معلمان، ارائه‌ی تکالیف درسی، منشأ اضطراب و نگرانی‌های فراوانی است. در سال ۱۹۹۸ در کلرادو آمریکا، در جلسه‌ی بحث و گفت‌وگوی معلمان و کارگاه‌های آموزشی که به همین منظور تشکیل شده بود، شرکت‌کنندگان درباره‌ی این سخن گفتند که چه‌طور می‌توان راه‌حلی پیدا کرد تا کیفیت تکالیف درسی را بهبود بخشید. آنان هم‌چنین به دنبال راهی بودند تا با تکالیف درسی، علاوه بر کمک به دانش‌آموزان در یادگیری مطالب، چنان آن را سرگرم سازند که دیگر مجالی برای بازی‌های رایانه‌ای مخرب و فعالیت‌های ناسالم دیگر باقی نماند.

* در نیمه‌ی دوم سال ۱۳۷۸، در مناطق داخلی شهر تهران و برخی شهرستان‌ها، درباره‌ی چگونگی ارائه‌ی تکالیف خلاق نشست‌هایی ترتیب داده شد و تعدادی از معلمان دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، نمونه‌هایی از تکالیف درسی متنوع و خلاقانه‌ی خود را که با تکالیف عادی و تکراری فرق داشتند، برای حاضران ارائه دادند. این تکالیف در پایان سال ۱۳۷۸، در جلساتی که «جشنواره‌ی تکالیف» نامیده شدند، به نمایش درآمدند. از آن زمان تاکنون، جامعه‌ی آموزشی کشور ما منتظر انتشار این تجربیات مستندسازی شده است و به‌طور قطع معلمان می‌توانند با در اختیار داشتن این نمونه‌ها، خود به طراحی تجربه‌هایی جدیدتر در زمینه‌ی تکالیف درسی خلاق اقدام کنند.

اخیر، کلاسی نیست که برخی از مباحث آن به گفت‌وگو درباره‌ی تکالیف درسی و چگونگی متنوع ساختن آن‌ها منجر نشود. معلمان، به شکل گسترده‌ای خواهان فراگیری روش‌های جدید ارائه‌ی تکالیف درسی خلاق هستند و خود نیز تجربه‌های خوبی در این زمینه دارند.»

* دکتر داوود خالقی، استاد تربیت معلم که سال‌های گذشته هدایت ده‌ها کارگاه آموزشی و جلسه‌ی آموزشی معلمان را برعهده داشته، بر این باور است که تغییر در محتوای تکالیف درسی سنتی آغاز شده است و در صورتی که در ارائه‌ی آموزش‌های نوین به معلمان قصور نکنیم، به زودی شاهد تنوع در تکالیف درسی و گسترش خلاقیت‌های معلمان در این زمینه خواهیم بود.

* * *

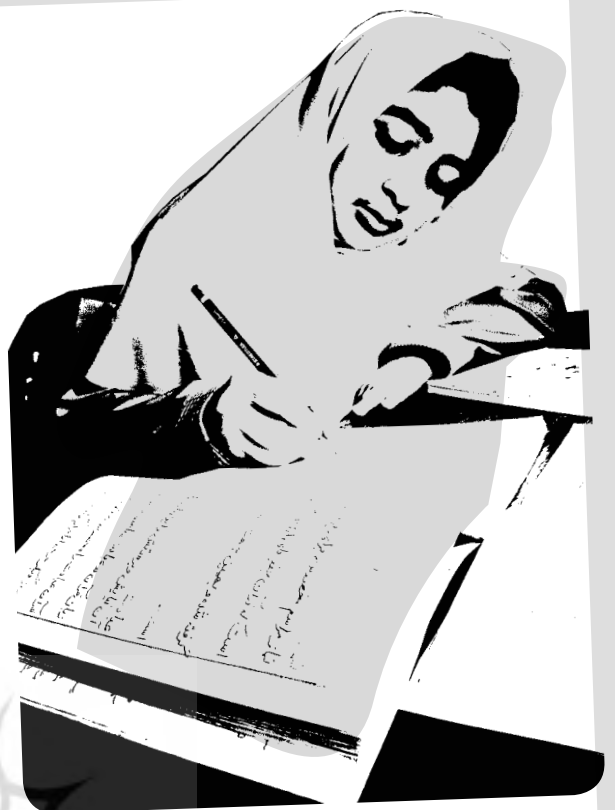
یکی از مشکلات تکالیف درسی که امروزه تقریباً همه‌ی معلمان با آن روبه‌رو هستند، طرح تکالیف پرمحتوا، غنی و مناسب و متنوع است. زمانی موفقیت دانش‌آموز به‌طور رضایت‌بخش افزایش می‌یابد که معلمان به شکلی منظم تکالیف درسی طرح کنند و دانش‌آموزان نیز مسئولانه این تکالیف را انجام دهند. هر قدر تعداد دانش‌آموزانی که به کلاس بالاتر می‌روند، افزایش یابد، از نظر علمی نیز سود بیشتری نصیب جامعه خواهد شد. به‌طور قطع نقش تکالیف درسی خوب در تربیت مناسب این دانش‌آموزان به‌عنوان شهروندانی مسئولیت‌پذیر و فهیم، غیرقابل انکار است. تکالیف درسی خلاق، به بهبود عادت‌های خوب و دقت دانش‌آموزان کمک می‌کند. هم‌چنین در گسترش اعتماد به نفس فراگیرندگان و مسئولیت‌پذیری آن‌ها نقش دارد و مهم‌تر این‌که عشق به آموختن را در آنان تقویت می‌کند.

زیرنویس

1. Nancy Paulu
2. Linda. B. Darby
3. Margaret scott

۴. آمریکا همواره از جمله کشورهایی است که «ادبیات تکالیف درسی و مشق شب» به نوعی با پژوهش‌های تربیتی انجام شده در این کشور، ارتباط داشته است. دکتر نادرقلی قورچیان، پژوهشگر ایرانی، در تحقیق برجسته‌ای که درباره‌ی «تکالیف شب» انجام داده، در بخش «سیمای جهانی تکالیف شب»، قسمت عمده‌ای را به طرح دیدگاه‌ها و تحقیقات اندیشمندان آمریکایی اختصاص داده است.

5. Karoll
6. Blom
7. Eleanor Dasenbrook

* در جلساتی که در دهه‌ی قبل در چند ایالت و شهر آمریکا برگزار می‌شدند، تکالیف درسی موضوع اصلی گفت‌وگوی معلمان بود. در جلسه‌ی معلمان در تگزاس، شرکت‌کنندگان به مشکلاتی مانند حمایت نشدن از طرف پدران و مادران در انجام تکالیف درسی اشاره کردند. در تالار دبیرستانی در کالیفرنیا، دو معلم درباره‌ی این‌که چگونه می‌توان در دانش‌آموزان انگیزه ایجاد کرد و آنان را به انجام و تکمیل تکالیف درسی تحریک کرد، گفت‌وگو کردند.

در نیویورک، در دفتر معلمان، یکی از آموزگاران نقل کرد که سگ دانش‌آموز کلاس چهارمی‌اش، تکلیف درسی ریاضی او را پاره - پاره کرده و جویده است و این، مورد بسیار حادی بود. چرا که پیش از این، تنها در مورد پاره شدن تکالیف درسی توسط برادران و خواهران کم‌سن‌وسال‌تر دانش‌آموزان در برخی موارد، توسط پدران و مادران عصبانی و خشمگین، گزارش‌هایی دریافت شده بود.

* دکتر غلامرضا حسین‌نژاد، استاد ایرانی و متخصص فناوری آموزشی که در آموزش بسیاری از معلمان در گوشه و کنار کشور نقش داشته است، مهم‌ترین پرسش معلمان، به‌ویژه شاغلان دوره‌های ابتدایی و راهنمایی در چند سال گذشته را، «تکالیف درسی» می‌داند. او می‌گوید: «در سال‌های